

AUTOBIOGRAPHY, EXILE AND THE REINVENTION OF THE SELF

Dr. Oana Elena STRUGARU
“Ștefan Cel Mare” University of Suceava

Abstract

This paper tackles the concept of autobiography in the context of exile. Losing identity due to deracination, the exiled is obliged to construct a new self once with starting a new life. This experience is often viewed as traumatizing, as the exiled fears to lose the very essence of his identity. Still, in the case of Andrei Codrescu, this is not true. On the contrary, the identity void is transformed by the writer into an opportunity to transform himself continuously. Therefore, autobiography is no longer an attempt to keep together a self shattered by exile, but an opportunity for self-reinvention.

Keywords: autobiography, identity, exile, the self

Discutând despre operele exilaților, Nicoleta Sălcudeanu observă în *Patria de hârtie* că acestea au un caracter aparte, datorat, spune autoarea „amneziilor succesive”¹ care șterg imaginea unui Eden personal de cele mai multe ori situat în interiorul granițelor țării natale. În încercarea de reconstruire a acestui Eden așezat sub numele de *acasă*, exilatul combină elementele adânc încrustrate în memorie ca produse ale propriei imaginații. Realitatea imaginativă nou creată este deopotrivă și un manifest identitar, căci exilatul nu încearcă să își recupereze prin imaginație doar un fost *acasă*, ci și un fost sine. Textul devine teren pe care exilatul încearcă să se reconstruiască pe sine, să își recompună identitatea pulverizată prin experiența fizică a dezrădăcinării. De aceea și caracterul autobiografic al operelor exilaților care par câteodată să nu se poată desprinde de propriul surghiun pe care îl reconstruiesc neîncetat la nivelul textului.

În contextul exilului, actul scrierii autobiografiei nu se mai limitează doar la o constantă privire spre trecut în încercarea de a colecta de acolo rămășițele unui sine pierdut pe drum, ci devine o construire mozaicală a unui sine nou, conform lumii în care exilatul încearcă să se integreze. Fără a pune problema autenticității actului autobiografic, reținem funcția sa de conturare a unei imagini identitare prin construirea subiectului în text. Actul de oglindire prin care sinele este transferat la nivelul textului nu pune problema portretizării unei imagini fidele cu exteriorul ei. Dimpotrivă, autorul, din diverse rațiuni, poate altera această imagine, construindu-se pe sine ca subiect al textului al cărui autor este.

Se poate concluziona în afara oricăror definiții, că actul autobiografic presupune transferarea în text a unor valențe identitare, pentru (re)construirea textuală a unei subiectivități. În acest context, autobiografia devine, indiferent de abordare, o expresie narativă a identității, sau mai mult, după cum o definește Leigh Gilmore privind întreaga

¹ Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de hârtie*, Aula, Brașov, 2003, p. 12

problematică prin lentilă postmodernă, „un loc de producere a identității”². Actul autobiografic trebuie așadar așezat la mijlocul dintre identitate ca proces aflat în continuă transformare și expresia acestei transformări. Această cale mediană este formulată și de Paul Jay, care, în deschiderea volumului *Identity: A Reader*, notează: „poveștile reflectă o realitate interioară, dar o și conturează în același timp, de aceea identitatea nu poate fi privită ca un produs sau ca un dat, ci trebuie văzută ca un proces în continuă transformare”³. Paul Jay interpretează actul autobiografic ca relația dintre identitate și narațiune, relație ce operează pe trei niveluri și care subliniază dependența actului narativ de finalitatea căreia acesta îi este destinat, poziționând întreaga discuție în context social al unei experiențe de tip exilic. La un prim nivel, prin actul autobiografic se subliniază aderența naratorului/personajului la unele resurse narrative comune care îl definesc ca membru al unei structuri sociale. Un al doilea nivel de relație este acela în care identitatea este conturată de negocierea unor roluri sociale: „naratorii, spune Paul Jay, folosesc povestirile ca scene pentru a întruchipa, reflecta sau negocia relații sociale și pentru a le defini și modifica.”⁴ La un ultim nivel identitatea este expresie a negocierii integrării într-un anumit grup social, expresie a acelor elemente prin care naratorul fie este absorbit de acest grup sau dimpotrivă, se diferențiază de el. Actul autobiografic depinde așadar de finalitatea căreia îi este destinat. Alteritatea joacă un rol deosebit de important în construcția unei reflexii identitare, portretizând subiectul textului autobiografic ca o construcție dialogică dintre autor și un celălalt, destinatar final, atât al textului, cât și al acelei imagini a sinelui cuprinsă în text.

Observând rolul crescut al autobiografiei în procesul de 'autoconstrucție' ca negociere permanentă între narator și audiență, editorii studiului *Identity. A reader* subliniază în introducere faptul că prin acest tip de narațiune naratorul subliniază anumite mărci de apartenență, fie pentru a evidenția grupul din care provine, sau grupul în care dorește să fie absorbit și modifică aceste narațiuni în funcție de scop. În acest context al integrării sociale ca finalitate a actului autobiografic se impune menționarea caracterului distinct al autobiografiilor autorilor a căror identitate a fost supusă unei experiențe traumatice de dezrădăcinare. Prin prisma acestei experiențe autobiografia se fundamentează tocmai pe această traversare de lumi. În autobiografie, dezrădăcinatul, spune Boelhower, discutând despre experiența imigrării, cu precădere către țărâm american, „pornește într-o călătorie din lumea veche în cea nouă și se angajează într-o serie de contacte și contraste. În timpul unui proces de Americanizare, protagonistul este forțat să confrunte gramatica utopică a noii lumi cu ceea ce ea reprezintă cu adevărat, astfel încât autobiografia imigrantului să combine într-un singur model două sisteme culturale, unul al amintirii și unul al prezentului și al viitorului.”⁵ Această definiție subliniază ideea că identitatea nu poate fi percepută ca un produs finit, ci dimpotrivă, un proces în continuă transformare. Autobiografia exilică se deosebește de cea a nativului prin aceea că pornește de la premisa ștergerii unei linii de demarcație existente între trecut și viitor,

² Leigh Gilmore, în Kathleen Ashley, Leigh Gilmore *Autobiography and Postmodernism*, The University of Massachusetts Press, Amherst 1994. p.7. (“a site of identity production”)

³ Paul Du Gay, Jessica Evans, Peter Redman (editori), *Identity: A Reader*, 2000, Sage, Londra, p. 17.

⁴ *Ibid.*, p. 19.

⁵ John Paul Eaking, *American Autobiography*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1989, p. 144. („undertakes a journey from the old World to the New and engages in a series of contacts and contrasts. During a process of transformation or Americanization the protagonist is forced to confront the utopian grammar of the new world for what it actually represents, so that immigrant autobiography must organize two cultural systems, a culture of the present and of the future and a culture of memory into a single model”)

ambele dimensiuni pliiindu-se în același moment al existenței. Pentru cel aflat în exil, actul autobiografic nu este doar o reculegere a trecutului și reconstruire a sa în plan textual, ci devine o căutare de răspunsuri la criza identitară iminentă dezrădăcinării, tocmai prin aducerea trecutului în prezent.

Exilul forțează individul într-un perimetru total necunoscut, fiind o dislocare din acea matrice originară în care acesta și-a format un sâmbure identitar considerat (până în momentul exilului) insurmontabil. Autobiografia vine ca o consecință a acestei dislocări. Portretizând identitatea în ruptură, sinele în postura sa dislocată, scopul autobiografiei este, pe lângă o integrare în lumea celuilalt, și o vindecare a sinelui prin procesul scrierii. Finalitatea dorită este conturarea unei imagini unitare, parțial prin amintire, parțial prin imaginație. În același timp, actul autobiografic pune sub semnul întrebării tocmai acel miez identitar aruncat în derizoriu de dezrădăcinarea fizică, care este reconstruit printr-o translatore în text. Din acest punct de vedere, identitatea devine un construct eminent textual, scrierea autobiografică având rolul de a reda acea continuitate de sine necesară individului dar refuzată tocmai prin exil. În acești termeni afirmă și Judith Melton caracteristica principală a autobiografiei exilice ce zădărnicește orice distincție între autobiografie și ficțiune. „*Aș afirma*, spune Melton, *că autobiografia exilatului, cu accentul pe reconstruirea unui sine discontinuu prin intermediul cuvântului scris, este un exemplu al puterii limbajului de a susține viața*”⁶. Din această perspectivă scriitura exilatului forțează granițele autobiografiei căci nu mai este o reculegere textuală a diferitelor ipostazieri ale sinelui, o expresie narativă a identității autorului, ci devine încercarea de (re)construire a unei noi identități. Dislocarea prin autobiografic rezidă în transmutarea sinelui din spațiul real în cel textual, ca o urmare a dislocării fizice: perceperea instabilității situației în spațiu duce la nevoia de a construi un loc care poate fi ușor controlabil, adică textul. Autobiografia duce așadar la (re)construirea unui anume tip de subiect care se va multiplica în diferite ipostaze pe tot parcursul operei scriitorului. Scrisul devine pentru acesta, spune Melton folosind cuvintele lui Paul Jay, o forma de autoanaliză⁷, scopul autobiografiei fiind în acest context definitiv: vindecarea rupturii datorată exilului: „*Pentru exilații a căror viață este fragmentată de experiența exilului, scrierea autobiografiei poate declanșa procesul de vindecare. Într-un fel, povestea despre sine pe care o construiește exilatul autobiograf poate da un nou sentiment de întregire.*”⁸

Prin aceasta cercetătoarea subscrie aceleași direcții de analiză ca și Leigh Gilmore, propunând interpretarea autobiografiei ca un proces de creare de identități, tocmai pentru a înțelege mai bine impulsul autobiografic al exilatului în încercarea de întregire a sinelui fragmentat prin exil⁹. Autobiografia reprezintă așadar încercarea exilatului de a crea continuitate în structura internă a unui sine scindat prin experiența dislocării fizice, căci, spune autoarea, „*Scrierea autobiografiei reconectează individul cu lumea pierdută, alungă sentimentele de pierdere și discontinuitate ale exilatului. Dacă acest text ia forma unei opere*

⁶ Judith Melon, *The Face of Exile. Autobiographical Journeys*, University of Iowa Press, Iowa City, 1998, p. 83. („I would assert that exile autobiography, with its focus on reconstructing the discontinuous self through the written word, is an example of this ‘life-sustaining’ power of language”)

⁷ *Ibid.*, p. 75.

⁸ *Ibid.*, p. 76. („For exiles, whose lives become fragmented by the experience of exile, writing an autobiography can begin the healing process. In a sense, the self-story that the exile autobiographer completes may return the sense of wholeness”)

⁹ *Ibid.*, p. 74.

clar determinate ca memorii personale, sau intră în categoria literaturii imaginative, procesul de scriere în sine transformă și ajută la vindecarea rupturii.”¹⁰ Scrierea autobiografică așadar poartă cu sine marca imaginației, căci trecutul (și prin extensie tot ce se găsește în acest trecut, inclusiv valențe identitare) devine un material ușor maleabil. De altfel, continuă Melton, scopul autobiografiei exilice este tocmai acela de a transpune trecutul într-un mod simbolic în așa fel încât să ducă la conturarea unei narațiuni identitare care poartă puternic marca ficțiunii, scopul fiind același, de a da continuitate și cursivitate sinelui: „Sarcina autobiografului exilat este tocmai de a transpune simbolic realitatea (trecută), creând o poveste despre sine care poartă marca ficțiunii, dar o ficțiune consolatoare și personală. Aceste povești despre sine sunt terapeutice prin aceea că restabilesc continuitate pentru un sine fragmentat prin exil.”¹¹

Ironia actului autobiografic ca urmare a experienței exilice este aceea că, în loc să creeze continuitate, autobiografia, construită din perspectivă dialogică între autor și alteritate, evidențiază tocmai imposibilitatea unei astfel de continuități. Odată dislocat din spațiul identității sale, individul caută cursivitatea naturală a evoluției prin restructurarea sa la nivel textual. El își mută sinele în text, în încercarea de a nu pleca de acasă. Totuși, subiectul textului autobiografic este dislocat prin actul lecturii, prin interpretări multiple care îl fragmentează din nou. Aceasta pare a fi și concluzia textului autobiografic codrescian pe care autorul îl folosește ca teren pentru experimentare de identități, dedându-se unui proces de multiplicare a sinelui, în încercarea ultimă de a se construi palimpsestic până la o iluzorie și falsă unitate identitară, tocmai prin fragmentarea repetată a sinelui.

Acesta este și cazul lui Andrei Codrescu, care, scriind într-o cultură cu o predilecție pentru „experiența personală”, după cum definește Matei Călinescu cultura americană¹², folosește textul autobiografic, nu numai pentru a se recompune ca urmare a exilului fizic, ci pentru a se reinventa ori de câte ori realitatea impune o nouă interogare identitară. De altfel, acest caracter unic se poate identifica prin comparația raportării scriitorului la realitatea dezlăcănită fizice: dacă, de obicei, scriitorii exilați (din motive politice) își păstrează (chiar și după 1989 – moment al dispariției condițiilor exilului fizic) exilul în formă inițială caracterizat de o puternică determinantă politică însoțită de o oarecare aversiune față de realitatea în schimbare, Codrescu se așează confortabil în propriul exil. El se diferențiază de o mare parte a scriitorilor români din America prin maniera relaxată prin care se raportează la condiția sa de exilat și turnura neașteptată pe care o dă termenului.

Dacă de obicei exilul este pentru cei mai mulți scriitori o consecință a realității transpuse în scris, Andrei Codrescu îl transformă într-un reper identitar indispensabil formării sale ca scriitor. După cum spune Mircea A. Diaconu, scrierile lui Codrescu „sînt consecința nevoii [acestuia] de a-și interoga identitatea”¹³. Dar autorul nu se oprește doar la a-și așeza

¹⁰ Ibid., p. XIX. (“Writing an autobiography, reestablishing connection with a lost world, salvages the feeling of loss and discontinuity for the exile. Whether this writing takes the form of a work clearly de-lined as a personal memoir or falls into the category of imaginative literature, the writing process itself transforms and helps heal feelings of disruption.”)

¹¹ Ibid., p. 65. („The exile autobiographer’s task is precisely to transpose a (past) reality symbolically, creating a self-story that is a fiction, but a comforting and self-affirming fiction. These self-stories are therapeutic in that they reestablish continuity for the self that was disrupted when propelled into exile”)

¹² Matei Călinescu, *Un fel de jurnal*, Polirom, Iași, 2005, p. 95.

¹³ Mircea A. Diaconu, *Diavolul și Visul American* în „Convorbiri Literare”, nr. 12/Decembrie 2009., p. 45.

sinele sub semnul întrebării. El construiește prin actul scriiturii o identitate din interogarea însăși. Codrescu se află într-o continuă căutare de sine, pentru ca, în cele din urmă să concluzioneze că identitatea în căutarea căreia se află nu există în afara acestor căutări. Întreaga opera devine astfel un imens proiect de configurare identitară așezat la limita dintre autobiografie și ficțiune.

Privită din lumina exilului, atât ca deșurăcinare fizică cât și ca deșurăcinare lingvistică, biografia devine material manipulabil în crearea de noi identități. Ne vom apleca așadar în această lucrare asupra volumului *An Involuntary Genius in America's Shoes* în care se regăsesc cele două autobiografii ale scriitorului, prima scrisă la doar 23 de ani, conform mărturisirilor scriitorului, a doua la vârsta de 37 de ani. Acest mic amănunt biografic devine importat prin faptul că relevă modalitatea în care scrierile codresciene depășesc granițele confesive ale autobiografiei, devenind, din lumina experienței exilice, mediu depozitar și atelier pentru construirea de noi identități. Volumul, conținând aventurile scriitorului de la naștere până în momentul confirmării ca cetățean american, se caracterizează printr-un pronunțat caracter imaginar, autorul alterând realitatea, nu din încercarea de a masca unele elemente ale biograficului, ci pentru că pe tărâmul ficțional al autobiografiei versatilitatea identitară a scriitorului își poate manifesta bogatele sale valențe. Comentând tocmai această infuzie de ficțiune în autobiografie printr-o „tehnică narativă marcată de plonjeuri în imaginar”, Nicole Stoie afirmă: „*Se creează senzația că Andrei Codrescu încearcă să se elibereze de orice constrângere la care l-ar fi obligat un text «prea serios» despre sine, refugiul în ficțiune reprezentând modalitatea lui preferată de a-și dezvălui adevărata identitate*”¹⁴.

Generată de o continuă interogare a sinelui, întreaga operă codresciană poartă marca autobiograficului într-o simbioză totală a vieții cu textul. De altfel, autorul relatează în una din scrierile sale că, întrebat dacă mai scrie vreo autobiografie, a declarat, „*Chiar în timp ce vorbim*”¹⁵. Individul își definește încă de la început termenii de raportare la text, prin translatarea întregii existențe în parametri textuali. De altfel, la Codrescu realitatea întreagă este deteritorializată și proiectată ca parte a experienței textuale. Din această perspectivă ia naștere o lume a cărei coerență interioară sfidează regulile de funcționare ale realului și este dată eminent de text, individul reinventându-se pe sine cu relatarea fiecărei povești. Proiectată prin lentila exilului, autobiografia devine aici o reinventare a sinelui și doar în parte o încercare de a evita amnezia ce însoțește experiența deșurăcinării. Din acest motiv al reconstruirii identitare, întreaga operă codresciană poartă o puternică amprență autobiografică, dar textele așezate sub acest nume au la rândul lor un caracter pregnant ficțional. Pe de altă parte, în romane, autorul înserează constant biografeme pe care le adaptează ficțional la contextul romanesc.

Textul, indiferent de natura lui, este așadar folosit ca un caleidoscop identitar, autorul conturând în scrierile autobiografice un personaj pe care îl multiplică în diverse ipostaze în întreaga operă. Autobiografia codresciană este astfel acea narațiune care determină identitatea ca proiect cu o coerență interioară numai în parametrii unei lumi textuale. De altfel, la Codrescu, individul nu există în afara narațiunii, de aici nevoia stringentă de a povesti. Iată

¹⁴ Nicolae Stoie, *Andrei Codrescu- identitate și ficțiune* în *Romania Literară*, Nr. 1 /Ianuarie 2002.

¹⁵ Andrei Codrescu, *An Involuntary Genius In America's Shoes*, Santa Rosa, Black Sparrow Press. 2001, p.14.

cum definește autorul acest proiect de auto-construcție, definind sinele ca entitate eminamente textuală: „*Uite-mă, spune el, ridicându-mă din nevoia de a-mi spune povestea, adunând cuvinte în jurul meu*”¹⁶.

Proiectat în termenii lumii ca text infinit, exilul rezidă în dislocarea individului ca entitate textuală din contextul inițial al construirii sale. Integrarea în lumea celuilalt se traduce așadar prin conturarea unui nou text cu valențe identitare (autobiografic) care să fie inserat în contextul rizomatic al lumii adoptive. Actul autobiografic capătă în acest sens o dublă finalitate. Pe de o parte este indispensabil pentru reconstruirea imaginii sinelui, așa cum se reflectă acesta în noua dimensiune lingvistică a existenței. Pe de altă parte, actul autobiografic este necesar pentru negocierea integrării, căci, spune autorul definind întregul scop al autobiografiei exilatului: „*Moneda de schimb a străinului este povestea lui*”¹⁷. Această negociere cu alteritatea presupune din perspectiva operei lui Codrescu un schimb cu valențe narative, căci singurul bun pe care exilatul îl poate oferi în schimbul integrării este propria sa poveste: „*Singurul lucru pe care îl aveam*”, mărturisește autorul, „*era povestea mea, care, eram convins, era prețul pentru a fi admis oriunde*”¹⁸.

Consecință a experienței exilice și marcând intrarea individului într-o nouă dimensiune a limbii, autobiografia reprezintă pentru Codrescu șansa reinventării propriului sine. Contrar tendinței generale de a considera autobiografia ca o translatăre a experienței de viață în mediul textual, în cazul acestui autor autobiografia îndeplinește rolul opus, de recompunere a unei vieți, de reinventare a subiectului printr-o narațiune ce poartă doar vag reperele realului dar este așezată sub autoritatea numelui de autor. În ciuda multiplelor scindări identitare și alternări de persoană, a caracterului ficțional care se amestecă indistinctiv cu elementele biografice, textul este investit cu funcția de autobiografie de autorul însuși, în introducerea volumului, impunând în acest fel un anume cod de lectură. Volumul autobiografic se deschide cu eseul *Adding to my life*, un discurs adresat cititorilor în care autorul indică cheia în care narațiunea ulterioară trebuie citită. Iată ce spune autorul, subliniind prin schimbarea de persoană situarea duplicitară în triplă ipostază de autor, narator și personaj: „*Sunt încântat să stau în fața dumneavoastră exact cum voi sta în primul capitol al celui de-al treilea volum al autobiografiei mele, în care naratorul – adică eu – stă în fața autorităților mondiale ale autobiografiei și e pe cale să țină un discurs.*”¹⁹

Discursul menționat nu este altceva decât narațiunea autobiografică în sine, iar autoritățile mondiale ale autobiografiei sunt cititorii, la fel ca și cei indicați de acest „dumnevoastră” căruia i se adresează autorul. Actul narațiunii se construiește din acest punct ca un *mise-en-abyme* identitar în care, într-o falsă relație tautologică, autorul își așează sinele într-o ipostază comparativă cu sine însuși. Este de asemenea o afirmare a caracterului textual al identității, căci naratorul autobiografiei, entitate de natură textuală, se identifică prin această așezare față în față cu autorul care se adresează cititorului în introducere. Simpla modificare a persoanei din citatul de mai sus relevă paradoxala identificare a unei identități cu o alta, ambele instantanee identitare fiind cuprinse sub același nume.

¹⁶ *Ibid.*, p. 23.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibid.*, p. 23.

¹⁹ *Ibid.*, p. 21.

Totuși, această construire în oglindă a discursului și imaginea desprinsă de aici se vor duplica la nesfârșit, căci jocul alternării persoanei continuă și mai departe, complicând și mai tare actul lecturii. Naratorul textului autobiografic despre care autorul vorbește la persoana a treia povestește cititorului despre un alt *el*, investit de astă dată cu funcția de protagonist și asupra căruia naratorul nu se oprește pentru a-i fixa semnificația. Iată cum este protagonistul inserat în text, fără nici o introducere sau definiție anterioară, în mijlocul descrierii mamei acestuia: „Ea îmbătrânise atât de tare. El nu știa cât de tinere sau bătrâne rămân mamele în mintea copiilor, dar în a sa, mama lui fusese tânără, iar acum îmbătrânise”²⁰. Discontinuitatea textuală prin folosirea pronumelui personal conferă cititorului sentimentul că acest *el* este deja cunoscut, nemaifiind nevoie de un nume cu care să se identifice. Cu toată această ambiguitate, celelalte personaje sunt folosite ca indicii de fixare a identității lui *el*: soția Alice și fiul Lucian, personaje care sunt menționate și în alte texte semnate de același autor și care poartă de asemenea semnul autobiograficului, determină echivalența protagonistului cu însuși autorul, și prin extensie cu naratorul. Procesul de identificare merge de acum în sens invers, într-un joc aproape matematic și inductiv. Odată trasată echivalența dintre *el* al textului autobiografic și autorul al cărui nume este identificat pe copertă, cercul acestui complicat joc identificator se închide: autor, narator și personaj, arată aceeași entitate textuală al cărei nume este așezat pe copertă ca marcă definitorie a întregului text.

Dar tocmai când acest conflict al echivalenței este considerat încheiat, el izbucnește din nou, marcând o scindare definitivă în interiorul eului autobiografic. Protagonistul identificat prin *el* se confruntă cu propria criza de identitate, când după patru ani pierduți într-o existență nomadă își vizitează mama, pentru a-i spune că intenționează să își scrie autobiografia²¹. Mama, asemeni protagonistului, nu are nume propriu. Apare totuși în text cu majusculă, ceea ce o investeste cu rolul de autoritate a întregului text. De altfel, figura maternă reprezintă în textul codrescian, pe lângă singura legătură a personajului cu originea sa, un principiu de funcționare a protagonistului. Anunțând începutul unei autobiografii, protagonistul marchează de fapt detașarea de această autoritate textuală care obligă la o înmărmurire în trecut. Aceasta este și starea în care protagonistul o introduce în text, încremenită într-o existență statică, descrisă prin conservarea în stare inițială a tuturor lucrurilor care o înconjoară: toată mobila din casa este îmbrăcată încă în ambalajul din plastic în care a fost livrată, într-o încercare de conservare a caracterului de ‚nou’. Timpul este abolit, căci lucrurilor nu li se dă voie să învechească. Cu toate acestea trecerea timpului este întipărită pe fața mamei. Observarea lor dă protagonistului șansa de a se deda unui proces de lectură a chipului mamei sale, subliniind încă o dată natura textuală a tuturor lucrurilor din acest univers: „*Fața ei dobândise un nou set de riduri care formau mici clădiri în mai multe zone, în așa fel încât acum avea un întreg oraș în jurul nasului, a gurii și a sprâncenelor*”²². Este interesant de notat că această ‚cartografiere’ a feței mamei vine ca o consecință a călătoriei de explorare a Americii din care protagonistul este întors, subliniindu-se astfel

²⁰ *Ibid.*, p.19. (“She had grown so old. He didn't know how young or how old mothers stay in children's heads, but his mother had been young in his and now she was old”)

²¹ *Ibid.*, p.22.

²² *Ibid.*, p. 19. (“Her face had acquired a new set of lines which made little buildings in various pudgy sections so that she now had a city around her nose, her mouth and her eyebrows.”)

faptul că realitatea este cunoscută printr-un act de lectură care își schimbă grila de interpretare în funcție de experiențele individului.

Vizita în apartamentul mamei după patru ani de pibegie echivalează cu o întoarcere în trecut, Mama fiind, printre altele, și întruchiparea unei existențe anterioare. Prin această întoarcere, protagonistul este pus în fața unei oglinzi a trecutului din care privește înapoi o altă ipostaza a sa, înmărmurită în trecut, asemeni tuturor lucrurilor din casa Mamei. Confruntarea dintre cele două personaje poartă amprenta acestei scindări, subliniind imposibilitatea unei unități identitare, în ciuda unei uniuni inițiale. Discuțiile despre trecut sunt contradictorii și conturează două perspective opuse asupra realității. Dacă perspectiva mamei este cea a unui sine înmărmurit într-un trecut cu care este în permanent contact și pentru care prezentul este cu totul nesatisfăcător, cea a protagonistului este perspectiva unei existențe dinamice într-un continuu prezent. Această raportare la momente diferite se poate observa din discontinuitatea temporală din dialogul celor doi. La întrebarea protagonistului despre Kira, prima sa soție rămasă în România și despre starea ei la momentul prezent (**Ce face Kira?**), Mama îi răspunde printr-o întoarcere bruscă a timpului narativ: „*Reputația săracei fete a fost ruinată de plecarea ta.*” Replica protagonistului vine să întărească această ruptură temporală: „*Eu am auzit că o duce foarte bine.*”²³

Mai mult, pentru mamă prezentul poartă marca eșecului, oglindirea protagonistului în ochii ei transformându-se în reproșul acesteia de a nu fi îndeplinit un ideal din perspectivă maternă, într-o permanentă comparație cu trecutul: „*Reproșurile ei erau îndreptate către lucruri la care el nu se gândise de ani de zile. Reproșuri referitoare la faptul că nu și-a continuat studiile, că nu a devenit doctor. Că a părăsit-o. Că nu i-a scris. Că nu a sunat-o, că era ciudat. Că avea părul lung. Că purta acei pantofi. Lucruri vechi și uitate, în general, dar care rămăseseră cu ea.*”²⁴ Impulsul autobiografic pare să marcheze ruptura necesară de această versiune a sinelui, dovedind astfel că la Codrescu reflexia în text depinde în mare măsura de intermediarii ei. Mama devine oglindă care în cele din urmă mijlocește dialogul dintre două variante ale aceluiași sine. De altfel, actul autobiografic începe cu această vizită, personajul fiind nevoit să îi povestească Mamei sale ultimii patru ani din care aceasta a lipsit. Mama devine astfel cititor al textului autobiografic, iar alterarea narațiunii în funcție de aceasta deconspiră întregul procedeu codrescian al scrierii autobiografice: proiectarea reflexiei sinelui în funcție de mediul în care aceasta se va realiza. Evenimentele trebuie selectate în așa fel încât să contureze o anumită ipostază a sinelui, anticipând așteptările cititorului. Povestind, protagonistul își proiectează viața în narațiune, nu cu fidelitatea cerută de actul autobiografic, ci ținând cont de realitatea paralelă a mamei. Iată și justificarea acestei alterări dată de protagonist în momentul în care realizează că este nevoit să modifice realitatea: „*Uitase cum își cenșura ea realitatea – nu vroia să o șocheze.*”²⁵ Dar această adaptare în funcție de așteptările cititorului forțează o permanentă scindare identitară. Paradoxal, autobiograficul nu poate fi construit în afara prezenței unui cititor căruia să-i fie

²³ *Ibid*, p. 23. (“How is Kira?...The poor girl **had** her reputation ruined when you **left**I heard she’s **doing** very well ” – sublinieri proprii)

²⁴ *Ibid.*, p.19. (“Her reproach was directed to things he hadn't thought about in years. Reproach for not continuing his studies, for not being a doctor. For leaving her. For not writing. For not calling. For being weird. For having long hair. For wearing those kind of shoes. Old and forgotten things, in general, but things that had stayed with her”)

²⁵ *Ibidem*, (“He had forgotten the way she used to have her reality censored – he didn't want to shock her”)

adresat. Dar acest gest schizoid de dublă referință se întregeste prin faptul că protagonistul, raportându-se la imaginea ideală proiectată de mama sa, își acceptă multiplicarea identitară prin existența a două euri total opuse aflate în conflict. Măcinat de faptul că povestirea ultimilor patru ani implică un proces de selecție prin care sinele povestit este modificat în așa fel încât nu mai seamănă cu cel care îl povestește, protagonistul leagă cu Mama un dialog imaginar în care își mărturisește adevărata identitate: „*Nu sunt eu cel care nu mai e copil, e altcineva pe care l-am cules din întâmplare, cineva care a fost cu mine pentru mult timp și care locuiește în mintea și inima mea și nu îl pot scoate de acolo. Scrie poezie. [...] Cât despre mine, copilul, eu nu pot spune nimic, pentru că nu pot să vorbesc. Mi-a fost tăiată limba.*”²⁶

Pe de o parte, există acel eu infantil oglindit în imaginația maternă înmărmurită în trecut și pe care actul autobiografic adresat mamei trebuie să îl continue; pe de altă parte, există eul adult, portretizat ca o identitate cu totul separată, generator de text, care suprimă existența primului. Dar încercarea de a cuprinde adevărata reflexie într-un text al cărui destinatar este mama eșuează, căci protagonistul revine asupra formulării modificând orice încercare de translatăre a sinelui în text: „*Nu, nu, ce fel de a vorbi cu mama este acesta? Povestea pe care i-ar spune-o ei ar fi mai mult ca: Dragă mamă [...]*” . Dar după această variantă, de astă dată deosebit de protocolară, autorul revine anulându-l: „*Nu, nu. Oamenii nu vorbesc ca pe vederi.*”²⁷

Se dovedește așadar că la Codrescu actul autobiografic poartă invariabil marca eșecului, deoarece adaptarea autobiograficului în funcție de cititor prin selectarea a ceea ce se povestește și cum se povestește generează o dedublare inevitabilă, un eșec al reprezentării sinelui prin narațiune. Adaptându-se în funcție de cititor, naratorul nu reușește să comunice, sau să se comunice rămânând simultan fidel sieși. El este înstrăinat de propriul sine, într-o permanentă stare de dislocare identitară. Diferitele ipostaze textuale create prin gestul autobiografic încetează să mai fie reflexii ale sinelui și devin entități de sine stătătoare. Exilat din propria autobiografie, autorul pornește din nou un proiect autobiografic, dar prin care reflexia sinelui nu va fi decât o imagine în care autorul nu se va recunoaște. Acest continuu exil din propriul text generează impulsul autobiografic, numai ca în cele din urmă autobiografia să genereze la rândul său exil.

Și dacă, după cum am spus la început, autobiografia devine în context exilic încercarea de a oferi un răspuns la întrebarea cu care alteritatea întâmpină exilatul în lumea sa adoptivă, atunci această interogație pare mereu fără un răspuns definitiv, narațiunea autobiografică trădându-și astfel caracterul provizoriu. În această perpetuă încercare de oglindire în autobiografie, exilatul devine un Narcis, aflat mereu în căutarea propriei reflecții. Autorul se află într-o permanentă încercare de reconstruire a sinelui, căci, ca urmare a actului autobiografic, cel ce povestește și cel ce este povestit nu mai pot fi înglobați în aceeași paradigmă, exilul proiectându-se așadar la nivelul textului, prin izgonirea din autobiografie a celui care o scrie.

²⁶ *Ibid.*, p. 23. (It isn't me that isn't a baby any more, it's someone else I picked up quite accidentally, a person that's been with me for a long time and who lives in my heart and brain and I can't get him out. It writes poetry. [...] As for me, the baby, I have no say over it because I can't talk. My tongue has been cut.)

²⁷ *Ibidem.* (“No, no, what kind of way is that to speak to one's mother? The story he would tell would be more like: Dear Mother[...]”...No, no. People don't talk like postcards”)

Bibliografie:

- Ashley, Kathleen, Gilmore, Leigh (editori), *Autobiography and Postmodernism*, The University of Massachusetts Press, Amherst, 1994
- Codrescu, Andrei, *An Involuntary Genius In America's Shoes*, Santa Rosa, Black Sparrow Press, 2001,
- Du Jay, Paul, Evans, Jessica, Redman, Peter (editori), *Identity: A Reader*, Sage, Londra, 2000
- Eakin, John Paul, *American Autobiography*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1989
- Melton, Judith, *The Face of Exile. Autobiographical Journeys*, University of Iowa Press, Iowa City, 1998
- Călinescu, Matei, *Un fel de jurnal*, Polirom, Iași, 2005
- Diaconu, Mircea A., *Diavolul și Visul American* în „Convorbiri Literare”, nr. 12/Decembrie 2009
- Sălcudeanu, Nicoleta, *Patria de Hârtie*, Aula, Brașov, 2003
- Stoie, Nicolae, *Andrei Codrescu - identitate și ficțiune* în *Romania Literară*, Nr. 1/Ianuarie 2002